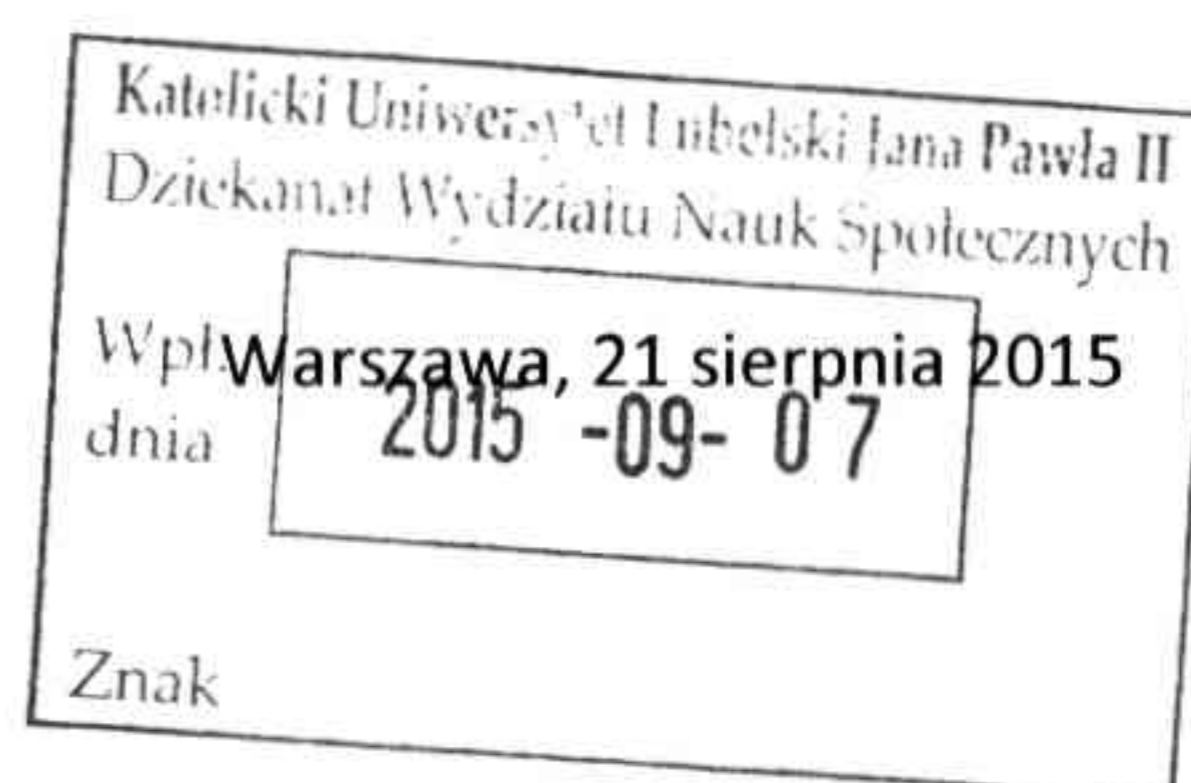

Dr hab. Roman Cieślak, prof. Uniwersytetu SWPS
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny
Wydział Psychologii
Chodakowska 19/31
03-815 Warszawa

**Opinia dotycząca rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego Dra Piotra Próchniaka,
opracowana w ramach przewodu habilitacyjnego prowadzonego przez Radę Wydziału Nauk
Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego**

1. Informacje ogólne

Dr Piotr Próchniak w 1999 roku uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych w dziedzinie psychologii na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wcześniej (w 1995 roku) na tej również uczelni ukończył studia magisterskie z psychologii. Od roku 1995 jest związany z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Słupsku (obecnie Akademia Pomorska w Słupsku). W uczelni tej najpierw pracował jako asystent (4 lata), następnie jako adiunkt (11 lat), a obecnie (od 2011 roku) jako starszy wykładowca.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę wniosku habilitacyjnego Dr Próchniak wskazał dwie monografie oraz cykl 12 publikacji z lat 2006-2014. Jedna monografia została wydana w Wydawnictwie Adam Marszałek, druga w Wydawnictwie Naukowym Contact. Cztery artykuły ukazały się w czasopiśmie polskich (*Roczniki Psychologiczne* – dwie publikacje, *Przegląd Psychologiczny*, *Psychologia-Etologia-Genetyka*), 8 - w czasopiśmie anglojęzycznych. Trzy z nich ukazały się w czasopiśmie posiadających impact factor: *Perceptual and Motor Skills* (2014 IF = 0,546), *Psychological Reports* (2011 IF = 0,439), *Social Behavior and Personality* (2014 IF = 0,366). Według Web of Science wszystkie te czasopisma należą do czwartego kwartyła liczby cytowań w obszarach, w których są rangowane (np. psychologia eksperymentalna, psychologia społeczna).

Silną stroną osiągnięcia naukowego jest to, iż jest ono złożone z dużej liczby prac empirycznych, które powstały w oparciu o odrębne badania. Badania prowadzone były w różnych populacjach (w tym trudno dostępnych próbach zawodowych), zazwyczaj za pomocą narzędzi o solidnych podstawach teoretycznych i dobrych charakterystykach psychometrycznych. W kilku publikacjach znajdziemy również własne metody pomiaru zmiennych, które są poprawnie skonstruowane i ocenione psychometrycznie w analizach eksploracyjnych i confirmacyjnych. Silną stroną dorobku jest również dążenie habilitanta do

wieloaspektowej oceny specyfiki danej populacji (osób wykonujących określone zawody, zaangażowanych w dany rodzaj sportów ekstremalnych). Stąd zapewne uwzględnianie wielu wymiarów osobowości, temperamentu, oceniania ryzyka, wartości, itd.

Osiągnięcie naukowe przedstawione w wymienionym cyklu publikacji jest zatytułowane „Analiza psychologiczna funkcjonowania osób podejmujących aktywność w warunkach zagrożenia zdrowia i życia”. W autoreferacie Dr Próchniak wskazuje, iż szczególnie interesują go „dwa obszary aktywności tego typu: praca zawodowa (służby mundurowe) i środowisko przyrodnicze” (s. 2).

Pewne problemy pojawiają się już w sformułowaniu tematu osiągnięcia naukowego. **Temat cyklu zarysowany jest zbyt szeroko.** „Aktywność psychologiczna” jest terminem niezwykle ogólnym, który wymagałby dalszego zdefiniowania. Podobnie w przypadku drugiej części tytułu. „Aktywność w warunkach zagrożenia życia i zdrowia” może przejawiać się w różnych grupach zawodowych i hobbistycznych, nie tylko w tych uwzględnionych w cyklu prezentowanych badań. Tytułowe „zagrożenie życia i zdrowia” występuje w wielu innych sytuacjach – chociażby w pracy górników, u osób dotkniętych niszczycielskim działaniem kataklizmów – ale nie koniecznie związane jest z poszukiwaniem wrażeń lub ryzyka, która to zmienna w sposób bardziej specyficzny mogłaby tłumaczyć zasadę doboru określonych grup badawczych do prezentowanego cyklu.

Zarysowany w tytule ogólny obszar badań jest przykładem przyjętej przez dra Próchniaka strategii badawczej. **Strategia ta polega na uwzględnieniu szerokiego zakresu badanych zmiennych i dominacji eksploracyjnego podejścia:** poszukiwania różnych możliwych zależności w dużej puli zmiennych oraz wśród różnych rodzajów populacji. W poszczególnych publikacjach włączonych w cykl osiągnięcia naukowego stawiane są ogólne pytania dotyczące związków pomiędzy szeroką pulą zmiennych, np. osobowościowych (dominuje koncepcja zoperacjonalizowana za pomocą kwestionariusza Zuckerman-Kuhlman Personality Questionnaire), wartości (w tym wartościowania sytuacji ryzykownych związanych z pracą zawodową), stosunku do śmierci oraz perspektywy czasowej. Wyrazem tego ogólnego i eksploracyjnego podejścia jest nie tylko włączenie do cyklu publikacji dużej puli zmiennych, ale także koncentrowanie się na dwuzmiennowych zależnościach. Prace będące podstawą dorobku habilitacyjnego praktycznie koncentrują się na analizach dwuzmiennowych. W przypadku nielicznych analiz wielozmiennowych, **nie ma analiz efektów pośredniczących** (choćby analizy efektów moderacyjnych lub mediacyjnych). Co więcej **nie są kontrolowane w analizach czynniki socjodemograficzne**, chociażby takie jak płeć i wiek, których rolę w podejmowaniu zachowań ryzykownych wielokrotnie potwierdzano (np. meta-analizy Byrnes’a i in. z 1999 roku i Mata i in. z 2011 roku).

Dodatkowo zaprezentowane badania są **przekrojowe (nie ma badań eksperymentalnych i podłużnych)** i przeprowadzone na stosunkowo nielicznych próbach (głównie między 100 a 200 osób). Zasadniczo w żadnym z badań nie znalazłem **dokładnego**

opisu procedury doboru osób badanych. Domyślam się, że badane próby nie miały charakteru losowego, ale tym bardziej istotny jest opis procedury doboru osób do badań, a także umieszczenie w tekście informacji o dobrowolności udziału w badaniu (tym bardziej, że niektórzy uczestnicy byli studentami) i otrzymaniu zgody komisji etycznej. Nie znalazłem też w żadnym badaniu informacji o procedurze związanej z traktowaniem braków danych – czy ankiety częściowo wypełnione były odrzucane, czy zastosowano jakąś rekomendowaną metodę uzupełniania braków danych?

Wspomniałem, że dominującym modelem analitycznym jest porównywanie grup na wielu wymiarach, analiza regresyjna i korelacyjna. Przy dużej puli analiz przedstawionych w danej publikacji (np. monografia z 2014, publikacja w *Psychological Reports* z 2011, czy publikacja z *Roczników Psychologicznych*, 2009) jakaś część zależności okazuje się być zazwyczaj istotna. Jednak można zadać pytanie, w jakim zakresie prezentowane wyniki stanowią rezultat tzw. chance findings, wynikających po prostu z dużej liczby prowadzonych analiz. **Zastosowanie poprawki Bonferroniego wydawałoby się uzasadnionym elementem strategii analitycznej w niektórych publikacjach.**

Kolejnym problemem jest **brak wiodącego modelu czy też ramy teoretycznej**, która stanowiłaby oś spajającą cykl badań stanowiących podstawę osiągnięcia naukowego. Uwaga ta nie dotyczy braku odwoływania się do znanych i dobrze ugruntowanych w literaturze konstruktów teoretycznych. Konceptje będące podstawą pomiaru zmiennych są dość konsekwentnie, choć nie zawsze bardzo analitycznie, omawiane we wstępach teoretycznych artykułów empirycznych. Nie ma natomiast ogólnego modelu, który wyjaśniałby, dlaczego te właśnie zmienne w badaniu są uwzględniane, jak są od siebie zależne i co wspólnie wyjaśniają. Brakuje modelu/ramy teoretycznej, która byłaby konsekwentnie testowana w całym cyklu badań. Co prawda w monografii z 2014 roku pojawia się pewien model (str. 58), podobnie jak w monografii z 2013 roku (np. str. 75), ale niestety modele te pokazują raczej „chmurę współwystępujących zmiennych”, a nie ilustrację mechanizmów i zależności pomiędzy zmiennymi. Co więcej modele te - nawet jeśli są wielozmiennowe - nie są weryfikowane w modelach analitycznych uwzględniających ową wielozmiennowość i współzależność, chociażby poprzez analizę ścieżkową lub modelowanie strukturalne. Ze względu na takie podejście pozbawione ogólnego modelu integrującego, poszczególne publikacje mają bardziej charakter przyczynkarski - wskazują na różnice między określonymi grupami, wskazują na określone zależności korelacyjne, ale nie widać, aby wyniki te spójnie układały się w logiczny ciąg testowanych zależności. Widać to także w samym autoreferacie, w którym poszczególne badania zostały opisane jako dość niezależne od siebie. Przy takim niesystematycznym programie badawczym, autoreferat nie mógł stanowić spójnego i wewnętrznym kompletnego przeglądu badań autorskich poświęconych jakiemuś dobrze zdefiniowanemu problemowi lub modelowi teoretycznemu.

Podsumowując, konsekwencją strategii badawczej i braku ogólnego modelu/ramy teoretycznej jest duża trudność z wygenerowaniem ogólnego przesłania, podsumowania wyników w zakresie pewnych powtarzalnych, dominujących wzorów. Niestety, przyjęta perspektywa eksploracyjna nie prowadzi do jasnych konkluzji i w niewielkim stopniu przyczynia się do poszerzenia naszej wiedzy.

Kolejna słabość przedstawionego cyklu publikacji widoczna jest szczególnie w tych fragmentach publikacji, które stanowią wprowadzenie do badań. Dotyczy ona **pomijania ważnych, znanych i współczesnych teorii i badań**. Na przykład, w odniesieniu do problematyki stosunku do śmierci (np. w Próchniak, 2008) brak jest odwołania do dominującej w psychologii społecznej teorii zarządzania trwogą (*terror management theory* Greenberga, Solomona i Pyszczynskiego), która w lęku przed śmiercią upatruje ważny mechanizm determinujący wyznawane wartości i działania człowieka. W odniesieniu do badań nad zagrożeniami pogodowymi (np. w Próchniak, 2013 i 2014) brak jest odwołania do problematyki funkcjonowania człowieka w sytuacji występowania naturalnych katastrof (*natural disasters*). Ważne modele teoretyczne w tym obszarze albo nie zostały przez habilitanta uwzględnione, albo omówione bardzo zdawkowo: np. model deterioracji wsparcia społecznego (Norris i Kaniasty), teoria zachowania zasobów (Hobfoll), ale także problematyka odporności (*resilience*) w obliczu klęsk żywiołowych (Bonnano). Zamiast tego, mamy odwołanie do „tradycji” psychologicznej (np. publikacji Lazarusa i Antonovsky’ego) i do dość przypadkowego zestawu koncepcji, które występując koło siebie nie tworzą spójnej teorii.

Podsumowując, zaprezentowany cykl publikacji jest solidny w zakresie liczby badań i dążenia do wieloaspektowej analizy. Ma jednak również bardzo znaczące słabości, dotyczące perspektywy metodologicznej, analitycznej i wyjaśniania funkcjonowania człowieka w oparciu o aktualne nurty teoretyczne.

3. Ocena dorobku naukowego oraz aktywności dydaktycznej i organizacyjnej przeprowadzona z uwzględnieniem kryteriów proponowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

3.1. Osiągnięcia naukowe po doktoracie

3.1.1. Autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH), autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w innych czasopismach międzynarodowych lub krajowych

W okresie po uzyskaniu doktoratu w 1999 roku do roku 2015 dr Piotr Próchniak wydał aż 38 publikacji naukowych. Wśród nich są m.in.: 3 publikacje w czasopismach z listy JCR, 6 monografii, 9 artykułów z listy B wykazu czasopism MNiSW, reszta to mniej punktowane publikacje będące rozdziałami w książkach polskich i zagranicznych oraz w czasopismach spoza

wykazu czasopism punktowanych. Dorobek ten jest stosunkowo liczny. Według załączonego do dokumentacji habilitacyjnej wykazu, Dr Próchniak w ciągu około 15 lat po doktoracie zgromadził 309 punktów. Podsumowując, dorobek liczbowo jest satysfakcjonujący, należy wskazać stosunkowo mało publikacji wysokopunktowanych (z listy A) recenzowanych przez międzynarodowe grono recenzentów.

3.1.2. Autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych.

Habilitant wykonał 2 ekspertyzy dotyczące profilu klienta/logi marki dla firmy Briggs & Stratton oraz prowadził szkolenia dla kuratorów sądowych w Słupsku. Osiągnięcia te można ocenić jako adekwatne, chociaż nieliczne.

3.1.3. Sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania

Sumaryczny IF dla habilitant jest bardzo niski i wynosi około 1.35 (wynik zsumowania IF dla czasopism z bazy JCR, w których ukazały się publikacje habilitanta, były to czasopisma z z czwartego kwartyla dla danych obszarów). Biorąc pod uwagę stosunkowo dużą liczbę publikacji (w tym w języku angielskim) świadczy to o słabości dorobku Habilitanta: tylko mała ich część została zrecenzowana i dopuszczona do druku przez międzynarodowe grono recenzentów pracujących dla czasopism cenionych w danym obszarze. Dorobek habilitanta jest w tym aspekcie słaby.

3.1.4. Liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS)

Według Web of Science liczba cytowań publikacji dra Próchniaka wynosi 1. Jest to wskaźnik świadczący o niskiej rozpoznawalności Habilitanta i braku szerszego uznania dla jakości i rzetelności jego pracy badawczej przez innych badaczy publikujących w czasopismach znajdujących się w bazie JCR.

3.1.5. Indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS)

Według Web of Science indeks H dla publikacji dra Próchniaka wynosi 1 (por. punkt 3.1.4). W bazie Scopus, dwie publikacje autora cytowane są po jednym razie, pozostałe dwie – 0. W oparciu o te dane, indeks H również wynosiłby 1.

3.1.6. Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach

W okresie po uzyskaniu stopnia doktora, Piotr Próchniak był współprowadzącym projekt badawczy, który był finansowany ze środków University in Tromso (Norwegia). Brak jest

informacji o innych projektach badawczych finansowanych ze środków uczelnianych, regionalnych, krajowych lub międzynarodowych. Co ważne, brak jest nie tylko osiągnięć polegających na kierowaniu i pozyskaniu dużych polskich lub międzynarodowych projektów, ale także o uczestnictwie w takich projektach w roli chociażby wykonawcy.

Ogólnie, doświadczenie w kierowaniu projektów badawczych, zdobywanie funduszy na projekty badawcze oraz współpracę w zakresie realizacji projektów zagranicznych lub krajowych można ocenić jako słabą stroną dorobku Habilitanta.

3.1.7. Międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną

Brak jest informacji na ten temat. W tym zakresie dorobek Habilitanta oceniony musi być zatem jako słaby.

3.1.8 Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych

Od 1999 roku Dr Próchniak wygłosił niewiele referatów na konferencjach. Biorąc pod uwagę listę wystąpień, jedynie dwa były wystąpieniami w wydarzeniach międzynarodowych, z czego jedno to konferencja w rodzimej instytucji Habilitanta, która nie była wydarzeniem organizowanym przez międzynarodowe towarzystwo; drugie wystąpienie to seminarium w University of Tromsø, z którym dr Próchniak współpracuje. W sumie jest to 15 wystąpień, głównie w wydarzeniach o charakterze lokalnym lub krajowym w okresie około 15 lat (około jedno wystąpienie rocznie).

Podsumowując, aktywność Dra Próchniaka w zakresie udziału w konferencjach międzynarodowych i krajowych jest niewielka. Ze względu na brak udziału w konferencjach towarzystw międzynarodowych, które recenzują zgłoszenia i je klasyfikują do odpowiedniej kategorii, dorobek ten oceniam jako słaby.

3.2. Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta

3.2.1. Uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych

W dorobku brak jest uczestnictwa lub kierowania programami Europejskimi i krajowymi (doświadczenie dotyczy jedynie współkierowania projektu wymienionego w punkcie 3.1.6).

W tym zakresie dorobek oceniam jako słaby.

3.2.2. Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji;

Aktywność Dra Próchniaka dotyczy udziału w Komitecie organizacyjnym i naukowym jednej konferencji, która odbyła się w uczelni Habilitanta. Konferencja ta miała status międzynarodowy (ze względu na język konferencji nie wydaje się by była ona współorganizowana przez międzynarodowe stowarzyszenie naukowe).

W tym zakresie dorobek oceniam jako słaby.

3.2.3. Otrzymane nagrody i wyróżnienia.

Habilitant otrzymał trzy indywidualne nagrody Rektora Akademii Pomorskiej (ogólnie - za działalność dydaktyczną, organizacyjną lub naukową). Brak nagród wskazujących na uznanie poza środowiskiem własnej uczelni.

Uzyskane nagrody wskazują na to, iż Dr Próchniak jest cenionym pracownikiem uczelni, jednakże praca jego nie została nagrodzona przez inne organizacje lub instytucje czy też przez zewnętrznych recenzentów dorobku i osiągnięć.

3.2.4. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism.

Dr Próchniak jest członkiem rad redakcyjnych dwóch czasopism anglojęzycznych (spoza listy JCR). Część publikacji habilitanta ukazał się właśnie w tych czasopismach.

W omawianym zakresie dorobek Habilitanta jest adekwatny i satysfakcjonujący.

3.2.5. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych

Brak informacji wskazuje na brak członkostwa w organizacjach naukowych.

3.2.6. Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki

Dr Próchniak publikuje teksty upowszechniające naukę w czasopismach popularnych (Charaktery) oraz prowadzi zajęcia popularyzujące naukę (Uniwersytet Trzeciego Wieku; brak bardziej szczegółowych informacji). Prowadzi zajęcia dydaktyczne w Akademii Pomorskiej w Słupsku (różne formy) w pięciu obszarach psychologii. Jest również kierownikiem studiów podyplomowych na dwóch kierunkach prowadzonych w Akademii Pomorskiej.

Są to satysfakcjonujące i adekwatne osiągnięcia dydaktyczne dotyczące popularyzacji badań naukowych i działalności dydaktycznej.

3.2.7. Opieka naukowa nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji

Dr Próchniak był promotorem i wypromował 35 magistrów (brak informacji o dyscyplinie naukowej) oraz opiekował się 27 licencjatami. Był również opiekunem koła naukowego studentów pedagogiki.

Są to satysfakcjonujące i adekwatne osiągnięcia dydaktyczne dotyczące opieki naukowej.

3.2.8. Opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich

Dr Próchniak pełnił funkcję promotora pomocniczego w pracy doktorskiej w zakresie psychologii obronionej w 2014 roku (p. Anetta Jaworska).

Jest to satysfakcjonujące osiągnięcie dotyczące promocji naukowej młodych pracowników.

3.2.9. Staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich

Jedyny wskazany staż dotyczy współpracy badawczej z naukowcami z University in Tromsø, Norwegia. Jest to bardzo skromny dorobek, ale oceniam go jako wystarczający.

3.2.10. Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców

Brak szerszych informacji na ten temat, poza wskazanymi już ekspertyzami dla firmy Briggs & Stratton.

3.2.11. Udział w zespołach eksperckich i konkursowych

Brak danych.

3.2.12. Recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych

Poza recenzowaniem publikacji dla dwóch czasopism, w których dr Próchniak jest członkiem Rady Redakcyjnej, jest on recenzentem *ad hoc* dla trzech czasopism anglojęzycznych (w tym jedno posiadające IF) oraz dla dwóch czasopism polskich.

Są to satysfakcjonujące i adekwatne osiągnięcia.

4. Konkluzja

Podsumowanie osiągnięć naukowych i innych dokonań Habilitanta nie jest łatwe. W części obszarów (dorobek dydaktyczny, popularyzatorski, praca na rzecz środowiska naukowego w funkcji recenzenta) dorobek ten jest satysfakcjonujący i adekwatny. Bez wątplenia, Habilitant prowadzi w tym aspekcie stosunkowo aktywną działalność. W zakresie oceny osiągnięcia naukowego oraz innych aspektów dorobku naukowego po doktoracie (takich jak publikacje wysokopunktowane, cytowanie publikacji przez innych badaczy, zdobywanie grantów i kierowanie dużymi projektami badawczymi, aktywność w zakresie uczestnictwa i organizowania międzynarodowych konferencji, działalność na rzecz zespołów konkursowych i towarzystw naukowych) dorobek jest niewystarczający. Dodatkowo, przedstawione osiągnięcia naukowe

charakteryzuje się brakiem spajającej ramy teoretycznej, ma poważne mankamenty w zakresie strategii analitycznej i bazuje na przekrojowych badaniach. Jako takie w niewielkim stopniu powiększa zakres naszej wiedzy i refleksji teoretycznej.

Biorąc pod uwagę powyższe uwagi oraz fakt, że wykazane braki stanowiłyby istotną przeszkodę w pełnieniu roli samodzielnego pracownika naukowego i kierowaniu karierą młodych adeptów nauki, nie mogę sformułować konkluzji, że Dr Piotr Próchniak wniósł znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej jaką jest psychologia.

Podsumowując, **zaprezentowane odkrycia naukowe i dokonania Dra Piotra Próchniaka nie stanowią w mojej ocenie uzasadnienia dla nadania mu stopnia doktora habilitowanego i nie są zgodne z oczekiwaniami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196, Poz. 1165).**

Dr hab. Roman Cieślak, prof. Uniwersytetu SWPS

Warszawa, 22 sierpnia 2015